

REALIZACJA WYBRANYCH PROGRAMÓW WSPARCIA ROLNICTWA W POLSCE I CZECHACH

Małgorzata Dudzińska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Streszczenie. Nie ma jednolitego rolnictwa europejskiego ani identycznych terenów wiejskich, istnieje natomiast znaczne ich zróżnicowanie między państwami oraz regionami. Zadaniem polityki strukturalnej jest wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarek krajów UE oraz niwelowanie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie regionów. W nowych krajach członkowskich wprowadzono wiele działań mających wspierać rozwój obszarów wiejskich. Celem artykułu jest przedstawienie różnic w realizacji trzech działań wspierających rozwój obszarów wiejskich w krajach UE na przykładzie Polski i Czech. Przeanalizowano trzy podstawowe działania wspierające, do których zaliczono: dopłaty bezpośrednie, ułatwienie startu młodym rolnikom i modernizację gospodarstw rolnych. Ustalono wielkość wsparcia przeznaczonego na wymienione działania w Polsce i Czechach. Porównano wielkość pomocy w przeliczeniu na euro i zasady jej otrzymywania, a także przeanalizowano różnice między tymi działaniami w obu krajach.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, dopłaty bezpośrednie, modernizacja gospodarstw rolnych

WPROWADZENIE

Nie ma identycznych terenów wiejskich, istnieje natomiast znaczne ich zróżnicowanie między państwami oraz regionami. Wynika ono z przyczyn przyrodniczych, jak też zagęszczenia ludności oraz ogólnego rozwoju krajów. Wyróżnić można kilka tendencji. Im bardziej posuwamy się z południa na północ Europy, tym większe są gospodarstwa pod względem obszaru i potencjału zawartego w środkach produkcji. Maleje znaczenie upraw ciepłolubnych (oliwki, winnice, większość warzyw i owoców) oraz chowu owiec i kóz. Większą rolę natomiast odgrywają zboża, ziemniak, burak cukrowy i rzepak, a także trwałe użytki zielone. Rośnie też znaczenie produkcji bydła i trzody. W przypadku terenów

wiejskich można stwierdzić (nieco uogólniając), że im dalej są one położone od osi Londyn–Rzym, tym poziom ich rozwoju jest niższy [Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. ..., Dz.U. z 2004 r., nr 6, poz. 40].

W UE obszary wiejskie stanowią 90% terytorium i zamieszkiwane są przez 54% populacji (rok 2005). Mają więc szczególnie ważne znaczenie. Mimo że działalność gospodarcza ma tendencję do koncentrowania się na obszarach miejskich, obszary wiejskie generują 42% wartości dodanej brutto w UE i zapewniają 53% zatrudnienia, a w większości nowych państw członkowskich – nawet powyżej 73%. W roku 2005 w rolnictwie UE wykorzystywano 172 mln hektarów, z czego 60% zostało przeznaczonych pod uprawę gruntów ornych, 32% pod trwałe użytki zielone i 6% pod uprawy stałe (winnice, drzewa oliwne). Rozkład użytków zależy głównie od warunków naturalnych i dlatego istnieją znaczne różnice między państwami członkowskimi.

Średnia wielkość gospodarstw jest również największa w krajach pierwszych 15 państw członkowskich (z wyjątkiem Grecji, Włoch, Portugalii), a najmniejsza w nowych (z wyjątkiem Czech, Estonii, Słowacji). Różnice w strukturze gospodarstw między regionami tego samego państwa członkowskiego są na ogół znacznie niższe w nowych państwach członkowskich (z wyjątkiem Czech i Węgier) niż w starych. Największe różnice zaobserwowano w Niemczech (od 13 ha w Hamburgu do 263 ha w Meklemburgii-Yorpommern). W poszczególnych państwach członkowskich i regionach są one jeszcze większe, gdy miernikiem jest średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego. Europejska Jednostka Wielkości jest dziesięć razy niższa w nowych krajach niż w pierwszych 15 krajach UE (wyjątkiem są Czechy, w których średnia dochodowość gospodarstwa wynosi aż 10,5 Europejskiej Jednostki Wielkości).

Podstawową cechą rolnictwa UE są gospodarstwa rodzinne stwarzające od 1 do 1,5 miejsc pracy w pełnym wymiarze godzin, choć istnieją znaczne różnice między państwami członkowskimi. W południowych krajach UE oraz w większości nowych państw członkowskich istnieje wiele gospodarstw mających mniej niż 1 pełny etat (minimum – 0,4 osoby zaobserwowano na Malcie). Na drugim końcu są bardzo duże gospodarstwa rolne opierające się głównie na pracownikach spoza rodziny. Jest to wyraźnie widoczne w Czechach, a także w Niemczech wschodnich.

W kilku krajach członkowskich połowa gospodarstw ma potencjał wartości dodanej w ciągu roku mniejszy niż 1200 euro (czyli z wielkością ekonomiczną poniżej 1 EJW). Są to gospodarstwa działające na własne potrzeby. Dotyczy to głównie takich państw jak Rumunia, Bułgaria, Estonia, Łotwa, Węgry, Słowenia i Słowacja, a znaczące jest w innych nowych państwach członkowskich. W 2005 r. tylko 20% rolników w UE miało podstawowe lub pełne szkolenie z zakresu rolnictwa (w Holandii do 71%, na Malcie – poniżej 1%). Problemem jest także wiek rolników. Przyjmuje się że na ośmiu rolników w wieku powyżej 55 lat przypada tylko jeden rolnik w wieku do 35 lat [Rural development... 2008].

W celu niwelacji różnic między krajami UE w nowych krajach członkowskich wprowadzono działania mające wspierać rozwój obszarów wiejskich. Celem artykułu jest przedstawienie różnic między realizacją trzech działań wspierających rozwój obszarów wiejskich w krajach UE na przykładzie Polski i Czech.

Przeanalizowano trzy podstawowe działania, do których zaliczono: dopłaty bezpośrednie, ułatwienie startu młodym rolnikom i modernizację gospodarstw rolnych. Ustalono wielkości wsparć przeznaczonych na te działania w Polsce i Czechach. Porównano wielkość pomocy w przeliczeniu na euro i zasady otrzymywania jej w obu krajach. Przeanalizowano także różnice między tymi działaniami w Polsce i Czechach.

ROLNICTWO W POLSCE I CZECHACH

Tereny rolne zajmują blisko 52% powierzchni Polski, zaś wszystkie obszary wiejskie stanowią 85% jej powierzchni [Ministerstwo Rolnictwa... 2005]. Rolnictwo w Polsce charakteryzuje się znacznym rozdrobnieniem gospodarstw, wysoką liczbą pracujących, przewagą gleb o średniej i małej przydatności rolniczej, a także stosunkowo niskim zużyciem przemysłowych środków produkcji. Polska należy do krajów o dużej różnorodności biologicznej i charakteryzuje się zróżnicowaniem siedlisk i krajobrazów naturalnych. Znaczna część rolników, zwłaszcza posiadających małe obszary gospodarstwa, prowadzi produkcję metodami tradycyjnymi, przeznaczając ją głównie na samozaopatrzenie rodzin. Produkcja zwierzęca prowadzona jest w większości z małym natężeniem chowu, co sprzyja czystości środowiska naturalnego. Warunki glebowo-klimatyczne i tradycje w poszczególnych regionach decydują o specjalizacji produkcji. Tereny Polski centralnej, wschodniej i północnej są obszarami upraw ziemniaków i żyta oraz stanowią użytki zielone. Sady i plantacje owoców jagodowych zlokalizowane są na Mazowszu, w województwie lubelskim, na Sandomierszczyźnie, a także w Wielkopolsce i w województwie łódzkim. Przed integracją z UE niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbyciu wytworzonych w gospodarstwach rolnych produktów powodowały nasilanie się zjawiska odłogowania i ugorowania gruntów rolnych. Według Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2002 r. odłogowano i ugorowano łącznie 2,3 mln ha gruntów ornych, co stanowiło 17,6% ich ogólnej powierzchni. W 2004 r. zmniejszono areał odłogów i ugorów do 1,3 mln ha, co w znacznym stopniu związane jest z realizacją w Polsce Wspólnej Polityki Rolnej. Uzyskanie dopłat bezpośrednich, uwarunkowane utrzymaniem ziemi w dobrej kulturze rolniczej oraz możliwość uzyskania środków z funduszy strukturalnych na rozwój gospodarstw, sprzyja poprawie racjonalizacji gospodarki rolnej [Ministerstwo Rolnictwa ... 2005].

Charakterystyczne dla polskiego rolnictwa jest również duże zróżnicowanie wielkości gospodarstw rolnych – od jednohektarowych do liczących kilka tysięcy hektarów. Te ostatnie występują zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym. Największe gospodarstwa powstały na bazie byłych państwowych gospodarstw rolnych. Problem rozdrobnienia gospodarstw występuje jedynie w sektorze gospodarstw rodzinnych, w 2004 r. obejmował 1852 tys. Średnia wielkość indywidualnego gospodarstwa rolnego wynosi 7,5 ha, a zróżnicowanie regionalne jest duże [Ministerstwo Rolnictwa... 2005].

W Republice Czeskiej 88,6% ludności zamieszkuje obszary wiejskie i zajmuje 78 370 km², co stanowi 99,4% terytorium kraju. Łączna powierzchnia gruntów rolnych zasobów Republiki Czeskiej wynosi 4273 tys. ha. 3607 ha gruntów rolnych jest zarządzane w sposób przedsiębiorczy. Znaczna część gruntów rolnych (ponad 3500 ha) jest własnością

osób fizycznych lub różnego rodzaju firm, przedsiębiorstw i stowarzyszeń. Około 700 tys. hektarów gruntów rolnych należy do państwa. Grunty są zarządzane są przez Fundusz Ziemi Republiki Czeskiej [Rural development... 2008].

Rolnictwo w Czechach jest jednym z najbardziej zaawansowanych w Europie Wschodniej, z lepszymi niż średnie plonami. Cechuje je dosyć wysoka towarowość, duży stopień mechanizacji i chemizacji. Użytki rolne zajmują 54% pow. kraju, w tym 3/4 to grunty orne. Uprawia się zboża, głównie pszenicę i jęczmień, buraki cukrowe, ziemniaki, chmiel, rośliny pastewne, warzywa i owoce; hoduje się trzodę chlewną, bydło i drób; rozwinięta jest hodowla karpia. Najważniejszymi regionami rolnymi są Nizina Połabska oraz doliny rzeki Morawy i Dyji. Tradycyjnie popularne jest łowiectwo. W Czechach aż 92% użytków rolnych należy do gospodarstw powyżej 50 ha.

DOPLĄTY BEZPOŚREDNIE

Zadaniem polityki strukturalnej jest wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów UE i niwelowanie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie regionów. Bardzo ważną cechą polityki strukturalnej jest solidarność finansowa, co oznacza, że część wspólnych składek państw członkowskich jest przekazywana na rzecz rozwoju regionów mniej rozwiniętych, biedniejszych [Klepacki 2006].

Dopłaty bezpośrednie Unia Europejska wprowadziła w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, aby rekompensować rolnikom obniżkę cen minimalnych i interwencyjnych na produkty rolne na unijnym rynku. Obecnie Wspólna Polityka Rolna obejmuje działania podejmowane przez Wspólnotę w sektorze rolnictwa dla osiągnięcia określonych celów, takich jak: zwiększenie wydajności produkcji rolnej, zapewnienie odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, stabilizacja rynków, zapewnienie odpowiednich cen dla konsumentów oraz zagwarantowanie bezpieczeństwa żywnościowego. W ramach Wspólnej Polityki Rolnej wyróżniono dwa zasadnicze typy mechanizmów – strukturalne i rynkowe. Dopłaty bezpośrednie wpisują się w zakres mechanizmów strukturalnych [Agencja Restrukturyzacji... 2011].

Polscy i Czescy rolnicy korzystają z dopłat od 2004 r. W traktacie akcesyjnym określono, że Polska i Czechy stosują uproszczony system płatności bezpośrednich. Opisano też, w jaki sposób środki na dopłaty bezpośrednie będą zwiększane aż osiągną poziom dopłat, które pobierają rolnicy ze „starej” UE.

Kwota unijnego wsparcia ustalana jest na podstawie powierzchni użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze w 2004 r. i wysokości tzw. plonu referencyjnego. Polski i czeski plon referencyjny, który w Brukseli uwzględniono w ustalaniu płatności obszarowych, był niższy niż w dawnej piętnastce, dlatego polscy i czescy rolnicy otrzymywali niższe dopłaty od wypłacanych w „starej” UE.

Polska

Osobie fizycznej, osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, będącej posiadaczem gospodarstwa rolnego, przysługują płatności na będące w jej posiadaniu grunty rolne utrzymywane w dobrej kulturze rolnej, z zachowaniem

wymogów ochrony środowiska. Warunkiem ich uzyskania jest posiadanie przez producenta rolnego działek rolnych o łącznej powierzchni nie mniejszej niż 1 ha, które kwalifikują się do objęcia płatnościami. Za działkę rolną uważa się zwarty obszar gruntu rolnego, na którym jest prowadzona jedna uprawa, o powierzchni nie mniejszej niż 0,1 ha, wchodzący w skład gospodarstwa rolnego [Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o płatnościach Dz.U. z 2004 r., nr 6, poz. 40].

Płatności w Polsce w 2010 r. obejmowały:

- a) jednolitą płatność obszarową;
- b) płatności uzupełniające do powierzchni uprawy;
- c) dodatkową płatność do trwałych użytków zielonych;
- d) przejściową płatność z tytułu owoców miękkich;
- e) specjalną płatność do roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych (płatność wprowadzona w 2010 r);
- f) płatność do krów i owiec (płatność wprowadzona w 2010 r);
- g) płatność uzupełniającą do powierzchni uprawy chmielu, do której przyznano płatność uzupełniającą do powierzchni uprawy chmielu za 2006 r. (płatność niezwiązana z produkcją);
- h) oddzielną płatność z tytułu owoców i warzyw (płatność do pomidorów);
- i) płatność cukrową.

Czechy

Podobnie, jak w Polsce w Czechach stosuje się uproszczony system płatności bezpośrednich – system jednolitej płatności obszarowej (JPO). Minimalna wielkość gospodarstwa ubiegającego się o pomoc wynosi 1 ha i więcej. Wniosek przyznania dotacji w ramach systemu jednolitej płatności obszarowej zależy od rodzaju użytku (grunty orne, łąki, winnice, sady, ogrody i inne użytki) oraz rodzaju uprawy [Svobodová 2009].

Płatności bezpośrednio w Czechach w 2010 r. obejmowały:

- a) jednolitą płatność obszarową;
- b) płatności uzupełniające do powierzchni uprawy;
- c) dodatkową płatność do ziemniaków;
- d) przejściową płatność z tytułu owoców miękkich – pomidorów;
- e) płatność do krów i owiec;
- f) płatność do pomidorów;
- g) płatność do cukru;
- h) uzupełniającą krajową płatność za owce i kozy;
- i) uzupełniającą krajową płatność dla krów mamek;
- j) uzupełniającą krajową płatność do przeżuwaczy;
- k) płatność uzupełniającą do powierzchni uprawy chmielu [Statni Zemedelsky.... 2009]

Tabela 1. Zestawienie obowiązujących płatności w Polsce i Czechach w 2010 r. w przeliczeniu na euro

Table 1. List of payments in Poland and the Czech Republic, converted into euros, in 2010

Rodzaj płatności Type of payment	Stawka płatności w Czechach Payment rate in the Czech Republic	Stawka płatności w Polsce Payment rate in Poland	Różnica (między dopłatami w Czechach i Polsce) euro Difference (between subsidies in the Czech Republic and Poland) in euro
1	2	3	4
Jednolita płatność obszarowa (JPO), euro/ha Combined area subsidy (UAS), euro/ha	158,75	124,36	34,39
Uzupełniająca krajowa płatność bezpo- średnia do powierzchni upraw podsta- wowych (UPO) euro/ha Supplementary national subsidy to the basic crop area (BCA), euro/ha	20,10	72,40	-52,3
Płatność do powierzchni upraw roślin przeznaczonych na paszę, uprawianych na trwałych użytkach zielonych (płatności zwierzęce), euro/ha Subsidy to the area of fodder plant cultivation, grown on permanent grassland (animal subsidies), euro/ha	–	97,13	-97,13
Ziemniaki do produkcji skrobi, euro/ha Potatoes for starch production (decoupling)	18,19	–	18,19
Ziemniak, euro/ha Potato, euro/ha	63,77	–	63,77
Płatność uzupełniająca do powierzchni uprawy chmielu, euro/ha Supplementary subsidy to hop cultivation area, euro/ha	317,70	314,17 wniosek złożony w 2006 r.	317,70
Specjalna płatność obszarowa do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych, euro/ha Special area subsidy to the area of cultivation of leguminous and small-seed papilionaceous plants, euro/ha	–	45,86	-45,86
Uzupełniająca krajowa płatność do prze- żuwaczy, euro/ha Supplementary national subsidies for ruminants, euro/ha	51,26	–	51,26
Uzupełniająca krajowa płatność dla krów mamek, euro/ha Supplementary national subsidy for nurse cows, euro/ha	82,86	–	82,86
Płatność do owiec, euro/ha Subsidies for sheep, euro/ha	–	23,43	-23,43

c.d.tabeli 1
cont. table 1

1	2	3	4
Uzupełniająca krajowa płatność za owce i kozy, euro/ha Supplementary national subsidy for sheep and goats, euro/ha		–	39,09
Płatności do krów, euro/ha Subsidies for cows, euro/ha	95,56	76,64	18,92
Płatność do owoców miękkich, euro/ha Subsidies for soft fruit, euro/ha	–		-352,63
Płatność do pomidorów, euro/ha Subsidies for tomatoes, euro/ha	33,37	34,77	-1,4
Płatność do cukru Subsidy for sugar	13,36	11,15	2,21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statni Zemelsky... 2009

Source: Own study based on Statni Zemelsky... 2009

W tabeli 1 porównano wielkości dopłat bezpośrednich w obu krajach. Zostały one przeliczone na euro (1 euro = 4,52 zł i 1 euro = 25,58 CZk). W ostatniej kolumnie przedstawiono różnice w wielkościach dopłat. Nie można jednak tych różnic bezpośrednio analizować, gdyż dopłata do jednego ha gruntu może obejmować kilka rodzajów płatności, np. jednolitą płatność obszarową (JPO), uzupełniającą krajową płatność bezpośrednią do powierzchni upraw podstawowych (UPO) i płatność do krów.

UŁATWIENIE STARTU MŁODYM ROLNIKOM

Polska

Głównym celem programu są zmiany strukturalne na wsi. Mają nastąpić dzięki ułatwieniu zakładania gospodarstw rolnych oraz ich przejmowaniu przez osoby młode posiadające odpowiednie wykształcenie rolnicze. Działanie to jest istotne, ponieważ jak pokazują statystyki jedną piątą gospodarstw rolnych w Polsce prowadzą osoby będące w wieku powyżej 55 lat. Osoby młode, wykształcone są często aktywne, jednak ciężko jest im realizować swoje zamierzenia bez dużych nakładów finansowych. Program ten powstał w celu pomocy młodym rolnikom pragnącym prowadzić własne gospodarstwo rolne.

Pomoc w ramach programu ma postać jednorazowej premii finansowej w wysokości 50 000 zł lub 75 000 zł. Program jest skierowany tylko do osób, które mają odpowiednie wykształcenie rolnicze (lub w przeciągu 36 miesięcy od przyznania pomocy zobowiązują się do uzupełnienia tego wykształcenia) lub mają odpowiedni staż pracy w gospodarstwie rolnym (co najmniej 4 lata) oraz pierwszy raz decydują się na samodzielne prowadzenie gospodarstwa. Osoba chcąc skorzystać z tego programu musi być w dniu ubiegania się o tę formę pomocy pełnoletnia, jednak nie może mieć ukończonych 40 lat. Przed otrzymaniem pomocy musi się zobowiązać, że będzie postępowała zgodnie z biznesplanem.

Powierzchnia gospodarstwa w tym czasie nie może się zmniejszyć, a rolnik ma przeznaczyć minimum 70% dotacji na rozwój gospodarstwa. Warunkiem otrzymania pomocy jest również zobowiązanie do prowadzenia działalności rolniczej przez okres co najmniej 5 lat oraz zobowiązanie do ubezpieczenia w KRUS przez minimum 3 lata od otrzymania pomocy. Rolnik, chcąc skorzystać z programu, musi wejść w posiadanie gospodarstwa, w którym powierzchnia użytków rolnych jest nie mniejsza od przeciętnej wielkości gospodarstw w województwie i nie przekracza 300 ha. Gospodarstwo to musi spełniać standardy ochrony środowiska, higieny produkcji oraz utrzymania zwierząt lub musi zostać do nich dostosowane w ciągu 3 lat.

Czechy

Zasadniczym celem programu jest wspieranie młodych rolników poprzez pomoc w zwiększaniu konkurencyjności ich gospodarstw. Ważnym zadaniem tego działania jest poprawa poziomu wiedzy i wykształcenia czeskich rolników. W dniu składania wniosku rolnik powinien mieć odpowiednie kwalifikacje zawodowe lub zobowiązać się do uzupełnienia wykształcenia w ciągu 36 miesięcy. O pomoc w ramach tego programu mogą ubiegać się osoby rozpoczynające działalność rolniczą, które są pełnoletnie, jednak nie ukończyły czterdziestego roku życia. Pomoc mogą otrzymać osoby, które nigdy wcześniej nie były zarejestrowane jako producenci rolni lub osoby, które w dniu złożenia wniosku są już producentami rolnymi. W przypadku tej drugiej grupy data rejestracji ich jako rolników nie może być wcześniejsza niż 16 miesięcy przed datą złożenia wniosku. Kolejnym warunkiem otrzymania pomocy jest zobowiązanie się do prowadzenia działalności rolniczej przez okres co najmniej 5 lat, jest to czas realizacji biznesplanu. Rolnicy korzystający z tego programu zobowiązują się, że minimum 45% ich dochodu będzie pochodziło z działalności rolniczej, a będzie to nie mniej niż 120 000 CZK. Pomoc w ramach programu ma formę bezzwrotnej premii pomocowej w wysokości 1 100 000 CZK (75% środków pochodzi z Unii Europejskiej, a 25% – z Republiki Czeskiej). Rolnicy pieniądze (500 000 CZK) otrzymują po zatwierdzeniu wniosku. Drugą część pieniędzy (600 000 CZK) dostają, gdy zrealizują założenia biznesplanu i wyniki kontroli będą pozytywne. Wydatkami, na które czescy rolnicy mogą przeznaczyć otrzymane pieniądze są: inwestycje związane z produkcją roślinną oraz zwierzęcą, zakup gruntów rolnych lub nowych maszyn rolniczych, modernizacja budynków rolnych. Realizacja zamierzonych inwestycji ma poprawić konkurencyjność gospodarstw oraz standard życia czeskich rolników.

Porównanie działań i wielkość wsparcia w obu krajach przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Porównanie programów mających na celu ułatwienie startu młodym rolnikom w Polsce i w Czechach

Table 2. Comparison of programmes which give a head start to young farmers in Poland and in the Czech Republic

	Polska Poland	Czechy The Czech Republic
Działanie: „Ułatwienie startu młodym rolnikom” Action: "Giving a head start to young farmers"		
	2	3
Beneficjent Beneficiary	osoba fizyczna rozpoczynająca działalność rolniczą an individual who begins conducting agricultural activities	osoba fizyczna lub prawna rozpoczynająca działalność rolniczą lub rolnicy mający do 40 lat którzy prowadzą własne gospodarstwo nie dłużej niż 16 miesięcy an individual or a legal entity starting to conduct agricultural activities or farmers under 40 who have been running their own farm for not more than 16 months
Wiek beneficjenta Beneficiary's age	18–40 lat	18–40 lat
Wykształcenie rolnika Farmer's education	wykształcenie rolnicze przydatne do prowadzenia gospodarstwa lub minimum 4-letni staż pracy w gospodarstwie (w razie braku odpowiedniego wykształcenia – obowiązek jego uzupełnienia w ciągu 36 miesięcy) agricultural education, useful in running an agricultural farm or at least 4 years' work on a farm (if the farmer does not have the right education – an obligation to acquire it within 36 months)	wykształcenie rolnicze przydatne do prowadzenia gospodarstwa (w razie braku odpowiedniego wykształcenia – obowiązek jego uzupełnienia w ciągu 36 miesięcy) agricultural education, useful in running an agricultural farm (if the farmer does not have the right education – an obligation to acquire it within 36 months)
Forma pomocy Form of assistance	jednorazowa bezzwrotna premia one-off non-repayable subsidy	bezzwrotna premia przyznawana w dwóch etapach, pierwsza rata – około 19 000 EUR w dniu zatwierdzenia wniosku, druga rata – około 21 000 EUR po zrealizowaniu założeń business plan non-repayable subsidy, granted in two stages; the first instalment of about 19,000 EUR on the day the application is accepted; the second instalment of about 21,000 EUR after the principles of the business plan have been implemented
Kwota uzyskanej pomocy The amount of assistance received	11,157 EUR lub 16 736 EUR	40 000 EUR

1	2	3
Biznes plan Business plan	rolnik zobowiązuje się do prowadzenia działalności rolniczej przez co najmniej 5 lat, jest to czas realizacji biznesplanu the farmers commit themselves to conducting agricultural activities for at least 5 years, i.e. for the period of implementation of the business plan	rolnik zobowiązanie się do prowadzenia działalności rolniczej przez okres co najmniej 5 lat, jest to czas realizacji biznesplanu the farmers commit themselves to conducting agricultural activities for at least 5 years, i.e. for the period of implementation of the business plan
Żywotność gospodarstwa Farm's viability	rolnicy zobowiązują się, że w ciągu 5 lat osiągną żywotność gospodarstwa na poziomie 4 ESU (dochodowość 4800 euro rocznie) farmers commit themselves to achieving the farm's viability of 4 ESU (a profit of about 4,800 EUR a year) within 5 years	rolnicy zobowiązują się, że w ciągu 5 lat osiągną żywotność gospodarstwa, minimum 45% swojego dochodu osiągną z działalności rolniczej, a będzie to nie mniej niż 4800 EUR rocznie farmers commit themselves to achieving the farms' viability within 5 years, that they will earn at least 45% of their income from agriculture, which will not be less than 4,800 EUR a year

Źródło: Opracowanie własne
Source: Own study

OPIS DZIAŁANIA MODERNIZACJA GOSPODARSTW ROLNYCH

Polska

Modernizacja ma polegać na: zwiększeniu skali i efektywności produkcji poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii produkcyjnych, a także zróżnicowaniu działalności rolniczej gospodarstw i poprawie higieny produkcji oraz warunków, w których trzymane są zwierzęta. Istotnym celem programu jest zwrócenie uwagi rolników na wymogi ochrony środowiska. Po wejściu Polski do UE rolnicy muszą dostosować gospodarstwa do standardów unijnych, ponieważ od momentu akcesji funkcjonują na tym samym rynku, co pozostali rolnicy z krajów członkowskich. Dlatego bardzo ważnym zadaniem jest zwiększenie konkurencyjności polskich gospodarstw dzięki nakładom finansowym na inwestycje mające na celu modernizację infrastruktury produkcyjnej, dostosowanie produkcji do aktualnych potrzeb rynku, poprawę standardu chowu zwierząt, zwiększenie bezpieczeństwa pracy rolników, dbałość i ochronę środowiska. Pomoc udzielana w ramach tego programu ma formę zwrotu części kosztów poniesionych na inwestycje. Rolnik może uzyskać zwrot poniesionych kosztów w wysokości 40% wartości inwestycji (w szczególnych przypadkach ten zwrot może stanowić więcej niż 40% wartości inwestycji). Zwrot poniesionych kosztów maksymalnie wynosi 300 000 zł. Z programu mogą skorzystać osoby fizyczne prowadzące działalność rolniczą, które są pełnoletnie, jednak nie osiągnęły jeszcze wieku emerytalnego. Beneficjentami mogą być również spółki osobowe oraz osoby prawne, jeżeli prowadzą działalność produkcyjną roślinną lub zwierzęcą. W programie „Modernizacja gospodarstw rolnych” wspierane są zarówno inwestycje materialne, jak i niematerialne przyczyniające się do zwiększenia konkurencyjności polskich gospodarstw rolnych. Program ten umożliwia polskim rolnikom inwestowanie w gospodarstwa z częściowym zwrotem poniesionych nakładów.

Czechy

W działaniu „Modernizacja rolnictwa” koncentrowano się na inwestycjach związanych z poprawą ogólnej wydajności gospodarstw rolnych, a co za tym idzie na zwiększeniu ich konkurencyjności. Program ma na celu modernizację gospodarstw rolnych, w których występuje niedostateczny poziom inwestycji. Dotyczy to zarówno produkcji zwierzęcej, jak i technologii upraw. Inwestycje w ramach działania są związane z rozwojem techniki rolniczej, budową lub przebudową budynków służących produkcji rolniczej. W programie założono również wykorzystanie i przetwarzanie biomasy przez rolników na własny użytek. W ramach tego działania rolnicy mogą otrzymać pomoc w formie zwrotu części poniesionych kosztów na inwestycje. Stanowi on 40% wartości inwestycji (w szczególnych przypadkach zwrot poniesionych kosztów może być większy niż 40% wartości inwestycji). Maksymalna kwota wsparcia wynosi 18 000 000 CZK. Beneficjentami programu są osoby fizyczne prowadzące działalność rolniczą, jak również małe i średnie firmy prowadzące działalność produkcyjną roślinną lub zwierzęcą. W działaniu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w Czechach, podobnie jak w Polsce, wspierane są inwestycje materialne i niematerialne mające wpływ na zwiększanie konkurencyjności gospodarstw rolnych. Dzięki wykorzystaniu szansy, którą daje ten program, czescy rolnicy poprzez inwestycje w gospodarstwach mogą znacznie zwiększyć efektywność produkcji rolnej. Rolnicy liczący się z rosnącą presją konsumentów o bezpieczeństwo żywności oraz ekologiczne podejście do jej produkcji powinni posiadać dobrze wyposażoną bazę produkcyjną, której modernizację umożliwiał ten program. Porównanie programu „Modernizacja gospodarstw rolnych” w Polsce i w Czechach zamieszczono w tabeli 3.

Tabela 3. Porównanie programu „Modernizacja gospodarstw rolnych”

Tab. 3. Comparison of farm modernisation programmes

	Polska Poland	Czechy The Czech Republic
	Działanie: „Ułatwienie startu młodym rolnikom” Action: "Giving a head start to young farmers"	
	1	2
Beneficjent Beneficiary	<ul style="list-style-type: none"> – osoba prowadząca działalność rolniczą, która nie osiągnęła wieku emerytalnego – a person conducting agricultural activities who has not reached retirement age – osoba prawna – a legal entity – spółka osobowa – partnership 	<ul style="list-style-type: none"> – osoba fizyczna lub prawna, która prowadzi produkcję w rolnictwie – an individual or legal entity who carries out agricultural production – przedsiębiorstwa, których właściciele większości są producentami surowców rolnych i ich działalność polega na świadczeniu robót budowlanych lub usług związanych wyłącznie z rolnictwem – companies whose majority shareholders are agricultural producers and the activities involve performing construction work or the provision of services exclusively for agriculture – młody rolnik – young farmer

cd. tabeli 3
cont. table 3

	1	2
Forma pomocy Form of assistance	– zwrot części kosztów poniesionych na inwestycje – reimbursement of part of the costs incurred for the investment	– zwrot części kosztów poniesionych na inwestycje – reimbursement of part of the costs incurred for the investment
Maksymalna kwota dotacji, którą mogą otrzymać rolnicy w ramach działania	<ul style="list-style-type: none"> – 40% kosztów inwestycji – 40% of the investment cost – 50% kosztów inwestycji, jeżeli realizuje je osoba fizyczna, która w dniu złożenia wniosku nie ukończyła 40 roku życia – 50% of the investment cost if it is executed by an individual who has not turned 40 as of the day of filing the application – 50% kosztów inwestycji, która jest realizowana obszarach górskich lub innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, obszarach rolnych objętych siecią NATURA 2000 lub obszarach, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej – 50% of the cost of investment which is executed in a mountainous area or in other places with adverse conditions for agriculture, in an agricultural area at a Natura 2000 site or in an area where agricultural activities are restricted by implementation of the Framework Water Directive – 60% kosztów inwestycji, realizowanej przez osobę fizyczną, która w dniu złożenia wniosku o pomoc nie ukończyła 40 roku życia, która prowadzi gospodarstwo na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, – 60% of the cost of investment executed by an individual who has not turned 40 as of the day of filing the application, who is running a farm in an area with adverse conditions for agriculture 	<ul style="list-style-type: none"> – 40% wydatków kwalifikowanych na inwestycje dokonywane przez innych rolników na obszarach innych niż objętych programem Natura 2000 lub obszarach o niekorzystnych warunkach – 40% of eligible expenses for investment projects executed by other farmers in areas other than Natura 2000 or in an area with adverse conditions for agriculture – 50% kwalifikujących się wydatków na inwestycje realizowane przez innych rolników na obszarach Natura 2000 lub obszarach z utrudnieniami – 50% of eligible expenses for investment projects executed by other farmers at Natura 2000 sites or in an area with adverse conditions for agriculture, – 50% wydatków kwalifikujących się do inwestycji dokonywanych przez młodych rolników na obszarach innych niż objętych programem Natura 2000 lub obszarach z przeszkodami – 50% of eligible expenses for investment projects executed by young farmers in areas other than Natura 2000 sites or areas with adverse conditions for agriculture – 60% wydatków kwalifikowanych na inwestycje realizowane przez młodych rolników na obszarach Natura 2000 lub obszarach z utrudnieniami – 60% of eligible expenses for investment projects executed by young farmers at Natura 2000 sites or in areas with adverse conditions for agriculture
Maksymalny zwrot poniesionych kosztów Maximum reimbursed amount of incurred costs	66 946 EUR 66,946 EUR	Okolo 703 000 EUR Approx. 703,000 EUR

cd. tabeli 3
cont. table 3

1		2
Rodzaje inwestycji, na które może być przyznana pomoc Types of investments for which assistance may be granted	Inwestycje materialne –Tangible investments – budowa i remont połączony z modernizacją budynków – construction and repair combined with modernisation of buildings – zakup maszyn, urządzeń, a także sprzętu komputerowego – purchase of machines, equipment and computers – tworzenie i modernizacja sadów, plantacji wieloletnich – setting up and modernisation of orchards, perennial plantations – zakup i instalacja infrastruktury technicznej Inwestycje niematerialne — purchase and installation of technical infrastructure – zakup patentów i licencji na oprogramowanie – purchase of patents or software licences, – usługi związane z prowadzeniem dokumentacji technicznej lub ekonomicznej związane z realizacją projektu – services of maintaining technical or economic documentation for the project.	Inwestycje materialne –Tangible investments: – budowa i remont połączony z modernizacją budynków – construction and repair combined with modernisation of buildings – zakup maszyn, urządzeń, a także sprzętu komputerowego – purchase of machines, equipment and computers – tworzenie i modernizacja sadów, plantacji wieloletnich – setting up and modernisation of orchards, perennial plantations – zakup i instalacja infrastruktury technicznej Inwestycje niematerialne – purchase and installation of technical infrastructure – zakup patentów i licencji na oprogramowanie – purchase of patents or software licences – usługi związane z prowadzeniem dokumentacji technicznej lub ekonomicznej związane z realizacją projektu – services of maintaining technical or economic documentation for the project.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rural development... 2008
 Source: Own study basis of Rural development... 2008

WNIOSKI

Władze UE kładą nacisk na rozwój wsi, ze względu na to, że ponad połowa ludności krajów członkowskich zamieszkuje tereny wiejskie, które zajmują duży odsetek w strukturze użytkowania ziemi. Kolejnymi czynnikami skłaniającymi państwa członkowskie do podjęcia działań w celu rozwoju obszarów wiejskich są walory, które ma wieś oraz chęć polepszenia warunków życia jej ludności [Dudzińska 2011]. Z przeprowadzonej analizy wynika, że pomoc dla rolnictwa w krajach tzn. nowej UE jest niezaprzeczalnie potrzebna. Realizacja jej odbywa się m.in. przez wiele działań skierowanych do beneficjentów-rolników. Do działań tych zaliczamy m.in. dopłaty bezpośrednie, ułatwienie startu młodemu rolnikowi i modernizację gospodarstw rolnych. W artykule analizowano wymienione działania realizowane w Polsce i w Czechach. Wybór tych krajów podyktowany był faktem, że oba państwa weszły do UE w tym samym roku. Pomoc, którą uzyskują rolnicy w obu krajach jest zróżnicowana. Nie można jej ocenić w przypadku dopłat bezpośrednich, gdyż pomoc dla danego rolnika może składać się z kilku wariantów i tym samym jest uzależniona od kierunku i rodzaju prowadzonej przez niego działalności. Z analizy pozostałych dwóch działań wynika, że czeski rolnik może liczyć na większą pomoc. W przypadku działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” pomoc maksymalna dla beneficjenta polskiego jest dziesięciokrotnie niższa niż w Czechach, a warunki jej uzyskania są zbliżone. Różnica w wysokości pomocy może być także związana z osobą beneficjenta. W Polsce jest nim najczęściej pojedynczy rolnik, a w przypadku

Czech często też osoba prawna. Z uzyskanej analizy wynika, że w działaniu „Ułatwienie startu młodym rolnikom” polski rolnik może otrzymać 2,5 razy mniej środków niż rolnik czeski.

PIŚMIENNICTWO

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Dopłaty bezpośrednie, 2011. (<http://www.arimr.gov.pl/doplaty-bezposrednie.html>, dostęp: 15.12.2011 r.
- Dudzińska M., 2011 Program Rozwoju Obszarów Wiejskich a Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich, podobieństwa i różnice *Acta Scien. Pol. Administratio Locorum*, 10(2), 21–38.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Rolnictwo i Gospodarka Żywnościowa w Polsce, <http://www.bip.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleID=1564&TabOrgID=1683&LangId=0&AnnouncementId=8868&ModulePositionId=2199>, dostęp: 20.12.2011 r.
- Klepacki B., Polityka strukturalna Unii Europejskiej jako element łagodzenia dysproporcji regionalnych RAPORTY PIB Puławy, <http://sybilla.iung.pulawy.pl/wydawnictwa/Pliki/pdfPIB/zesz3.pdf>, dostęp: 10.10.2011 r.
- Rural development programme of the Czech Republic for 2007-2013 Prague, Ministry of Agriculture, VÚZE Prague January 2007 <http://www.macauley.ac.uk/agrigrid/members/documents/vuze-cz-rdp.pdf>, dostęp: 15.10.2011 r.
- Rural development in the European Union Statistical and Economic Information. Report 2008. European Union Directorate-General for Agriculture and Rural Development. December 2008, <http://ec.europa.eu/agriculture/agrista>, dostęp: 07.06.2011 r.
- Statni Zemedelsky Intervencni fond zverenuje: sazby dotacnich tiulu pro 2010, http://eagri.cz/public/web/file/103097/sazby_szif.pdf, dostęp: 07.06.2011 r.
- Svobodová H. 2009. Využití přímých plateb v zemědělství České republiky. [W:] Mladí vedci. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Fakulta prírodných vied, 1143–1151.
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o płatnościach bezpośrednich do gruntów rolnych (Dz.U. z 2004 r. nr 6, poz. 40), <http://sybilla.inng.polowy.pl/wydawnictwa/Pliki/pdfPIB/zesz.3>, dostęp: 10.12.2011 r.

IMPLEMENTATION OF SELECTED PROGRAMMES SUPPORTING AGRICULTURE IN POLAND AND THE CZECH REPUBLIC

Summary. There is no single unified European agriculture area or identical rural areas, but there are a number of such areas with considerable diversity existing between countries and regions. It is the goal of structural policy to support the restructuring and modernisation of economies in the EU countries, eliminating differences in the levels of socioeconomic development between regions. Many actions have been initiated in the member states with the aim of supporting the development of rural areas. The aim of this paper is to present the differences between implementation of three activities aimed at supporting the development of rural areas in EU countries, with Poland and the Czech Republic as examples. This paper analyses 3 basic supportive actions, which

include: direct farming subsidies, giving young farmers a head start and modernisation of farms. The amount of assistance for such actions in Poland and in the Czech Republic has been determined. The amount of assistance (converted into euros) and the principles of granting assistance are compared.

Key words: rural areas, direct subsidies, modernisation of agricultural farms

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.03.2012